

23.1.2024

Opetus- ja kulttuuriministeriölle:

Asia: Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024–2027

Viite: Lausuntopyyntönnö VN/7050/2023

OAJ haluaa lausua luonnoksesta valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi.

Lasten ja nuorten hyvinvointi on tämän vuosikymmenen yksi keskeinen ratkaistava haaste. Koronapandemia syvensi erityisesti nuorten mielenterveyskriisiä. Tuen tarve kasvoi ja samalla palveluiden saatavuus väheni. Pahoinvointi näkyy myös kasvu- ja kouluympäristöissä. Kouluterveyskyselyn mukaan noin kolmannes tytöistä perusopetuksen 8. ja 9. luokalla, lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa koki kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta. On tärkeää, että mielenterveyspalveluiden saatavuutta parannetaan ja lasten ja nuorten mielenterveyden tukeminen toteutuu heidän omista arjen ympäristöissään. Erityisen tärkeää on panostaa ennaltaehkäiseviin toimiin. OAJ toteaa, että mielenterveyden edistäminen näkyy ohjelmaluonnoksessa melko kapeasti, lähinnä vapaa-ajan harrastus- ja kulttuuritoiminnan edistämisenä.

Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

OAJ pitää tärkeänä hallitusohjelman mukaista tavoitetta, että jokaisella nuorella on edellytykset rakentaa hyvää elämää ja tavoitella unelmiaan. Tämä edellyttää ennen kaikkea sitä, että jokaiselle nuorelle turvataan oikeus laadukkaaseen koulutukseen. Koulutus on parasta syrjäytymisen ehkäisyä.

Jotta jokainen oppija voi saada laadukasta opetusta turvallisessa ympäristössä, ryhmäkokojen tulee olla riittävän pienet ja jokaisella oppijalla on oltava oikeus saada tarvitsemaansa oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Oppimisen tuki perusopetuksen sekä toisen asteen osalta tulee uudistaa pikaisesti.

OAJ pitää hyvänä, että ohjelman tavoitteissa ja toimenpiteissä on huomioitu moniammatillinen yhteistyö. Tällä hetkellä oppijan ympärillä on monesti aikuisia, joilla kaikilla on jokin tieto oppijasta, mutta tieto ei kulje heidän välillään. Koulun tai oppilaitoksen ja muun muassa nuorisotoimen, sosiaalitoimen, lastensuojelun ja poliisin välisestä tiedonkulusta ja työnjaosta tulisi kirjata myös lainsäädäntöön selkeästi sekä ohjeistaa kansallisesti konkreetein esimerkein. Esimerkiksi viranomaisyhteistyö pitäisi mahdollistaa sellaisen nuorten kohdalla, jonka pelätään lipsuvan katujengiin. Poliisin pitäisi saada kertoa tällaisessa tilanteessa huolesta nuoren koulun ja oppilaitoksen rehtorille, jotta myös koulu ja oppilaitos ovat tietoisia riskistä ja voivat auttaa ottamaan koppia nuoresta koulun ja oppilaitoksen käytettävissä olevin keinoin.

OAJ on huolissaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain toteutumisesta ja pitää ehdottoman tärkeänä, että yhteisöllinen opiskeluhoitotyö kouluissa ja oppilaitoksissa toimii.

23.1.2024

Opiskeluhuollon henkilökunnan riittävydestä on huolehdittava: kuraattori / 670 oppilasta ja psykologi / 780 oppilasta. Opiskeluhuollon kuraattorin ja psykologin työaikaa on kohdennettava sekä yhteisölliseen että yksilölliseen opiskeluhooltoon niin, että painopiste on oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisesti yhteisöllisessä opiskeluhuollossa. On pidettävä huoli myös siitä, että sama kuraattori ja psykologi tekee yhteistyötä koulun ja oppilaitoksen kanssa sekä yhteisöllisessä että yksilöllisessä opiskeluhuollossa eivätkä he vaihdu jatkuvasti.

Opiskeluhuollon kuraattoreilla ja psykologeilla on merkittävä rooli yhteisöllisessä opiskeluhooltotyössä. OAJ ehdottaa, että hallituskauden puolivälissä keväällä 2025 annetaan selvitys, miten opiskeluhuollon siirto hyvinvointialueille on toteutunut. Selvityksestä on käytävä ilmi oppilas- ja opiskelijahuollon palveluiden laatu sekä kuinka kuraattori- ja psykologipalveluiden toteuttaminen lähipalveluina koulujen ja oppilaitosten tiloissa on toteutunut. Myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollon osalta on tehtävä vastaava selvitys.

Toimiva yhteistyö koulun/oppilaitoksen ja lastensuojelun välillä edellyttää, että osapuolet tuntevat toistensa vastuut ja velvollisuudet ja yhteistyöstä lapsen asioissa vallitsee yhteisymmärrys. Lastensuojelun resurssit on oltava riittävät, jotta tukea ja apua tarvitseva lapsi saa avun oikea-aikaisesti. Lastensuojelulain 52 a §:ään tulee lisätä velvollisuus ilmoittaa kirjallisesti päiväkotiin, koululle tai oppilaitokseen, kuka tai mikä taho missäkin asiassa tekee yhteistyötä koulun tai oppilaitoksen kanssa ja on toimivaltainen päättämään lapsen varhaiskasvatusta ja oppivelvollisuutta koskevista asioista. Tietoa konsultaation mahdollisuudesta pitäisi lisätä ja kynnystä madaltaa esim. nimeämällä lastensuojelusta kouluihin vastuuhenkilöt, joiden puoleen voi kääntyä. Sujuva yhteistyö ei saa olla kiinni yksittäisten ihmisten välisen vuoro-vaikutuksen toimivuudesta. Tiedonkulku tulee ohjeistaa valtakunnallisesti konkreettisin esimerkein.

Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

OAJ toteaa, että ennaltaehkäisevillä, matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveyspalveluilla turvataan nuorten koulunkäynti ja opiskelu sekä ehkäistään ongelmia tulevaisuudessa. Ennaltaehkäisevää työtä ei myöskään saa unohtaa. Se on tehokkain tapa edistää lasten ja nuorten terveyttä, hyvinvointia ja toimintakykyä sekä hillitä kustannusten kasvua.

OAJ toteaa, että ennaltaehkäisevillä, matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveyspalveluilla turvataan nuorten koulunkäynti ja opiskelu sekä ehkäistään ongelmia tulevaisuudessa. OAJ esittää, että kouluissa ja oppilaitoksissa otetaan käyttöön koulunkäyntikyvyn arviointiprosessi, joka käynnistetään moniammatillisesti viipymättä, kun signaaleja arvioinnin tarpeesta ilmenee, esim. oppilaalle tai opiskelijalle alkaa kertyä epäselviä poissaoloja tai akuutissa väkivalta- tai muussa kriisitilanteessa tai niiden uhatessa. Prosessissa arvioitaisiin 1) oppilaan vointi, 2) koulun ja ryhmän tilanne sekä 3) muiden tahojen järjestämä tuki. Arvioinnin tulosten perusteella suunniteltaisiin ja vastuutettaisiin tarvittavat jatkotoimenpiteet. Kun

23.1.2024

lapsella, oppilaalla tai opiskelijalla on neuvolan ja opiskeluhuollon ammattihenkilöiden arvion mukaan tarve päästä nopeutetussa menettelyssä mielenterveyspalveluihin, on hoidon tarpeen edellyttämät tutkimukset ja erikoislääkärin arviointi toteutettava viipymättä.

Lisätietoja: Vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän loppuraportti 2017:34
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80629/OKM_34_2017.pdf

Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

OAJ pitää tärkeänä, että kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävää nuorisotyötä kehitetään edelleen. Koulu- ja oppilaitosnuorisotyön rooli ja tehtävät tulisi määritellä ja ohjeistaa valtakunnallisesti. OAJ katsoo, että koulu- ja oppilaitosnuorisotyön rooli voisi olla esimerkiksi tukea oppilaiden vertaisryhmiä, mahdollistaa omaehtoista toimintaa sekä harrastustoimintaa ja koulun/oppilaitoksen kasvatustehtävää. Koulu- ja oppilaitosnuorisotyöllä voisi olla rooli sekä yhteisöllisessä että yksilöllisessä oppilas- ja opiskeluhuollossa.

Pidämme huolestuttavana suuntausta, jossa kunnat palkkaavat kouluihin henkilöitä, joiden tehtävistä ja kelpoisuuksista ei säädetä lailla, erilaisilla nimikkeillä tekemään tehtäviä, jotka kuuluvat opettajille, erityisopettajille, opinto-ohjaajille, opiskeluhuollon ammattihenkilöille sekä nuorisotyölle.

OAJ katsoo, että moniammatillinen ankkuritoiminta on tehokas keino puuttua nuorten rikollisuuteen ja ennaltaehkäistä nuorten häiriökäyttäytymistä. Ankkuritoiminta tulee vakiinnuttaa ja koulujen ja oppilaitosten roolia ankkuritoiminnassa tulee vahvistaa. Koulut ja oppilaitokset ovat keskeisiä yhteisöjä, joihin jokaisen lapsen ja nuoren pitäisi pystyä kiinnittymään. Nuorten mielenterveysongelmien lisääntyminen olisi syytä huomioida lisäämällä psykiatristen sairaanhoitajien osallistumista ankkuritoimintaan. Tiedonkulusta täsmällisemmin korissa 1 kertomamme mukaisesti säätämällä, tehostettaisi myös ankkuritoiminnan yhteistyömahdollisuuksia koulujen ja oppilaitosten kanssa.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Nina Lahtinen
Koulutuspolitiikan johtaja

Ira Hietanen-Tanskanen
juristi